

กวก. 214
วันที่ 3 ต.ค. 68
เวลา 15.00

สสค. (eMail)

ส่ง : กวก.

รับที่ : 89597/68

3 ต.ค. 2568 เวลา 14.45 น.

ที่ สกข. ๐๑๐๑/ ๒๑๒

สภาเกษตรกรแห่งชาติ

๑๒๐ อาคารรัฐประศาสนภักดี (อาคาร B) ชั้น ๑

ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษา

แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ ๑๐๒๑๐

๓๐ กันยายน ๒๕๖๘

เรื่อง (ร่าง) ข้อเสนอเชิงนโยบาย เรื่อง “การแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำระดับชุมชน ผ่านการจัดการทรัพยากรน้ำแบบมีส่วนร่วม และการสร้างกลไกการเข้าถึงงบประมาณเพื่อพัฒนาแหล่งน้ำของชุมชนอย่างยั่งยืน”

เรียน เลขาธิการคณะรัฐมนตรี

- สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. (ร่าง) ข้อเสนอเชิงนโยบาย เรื่อง การแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำระดับชุมชน ผ่านการจัดการทรัพยากรน้ำแบบมีส่วนร่วม และการสร้างกลไกการเข้าถึงงบประมาณเพื่อพัฒนาแหล่งน้ำของชุมชนอย่างยั่งยืน
๒. (ร่าง) “แนวนโยบายการบริหารจัดการน้ำโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วม” โดย สภาเกษตรกรแห่งชาติ
๓. (ร่าง) กฎกระทรวง ภายใต้ พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. ๒๕๖๑ ว่าด้วยกองทุนเพื่อการบริหารจัดการน้ำชุมชน
๔. (ร่าง) พระราชบัญญัติ “พรบ. กองทุนเพื่อการบริหารจัดการน้ำชุมชน พ.ศ. ...”
๕. รายงานการศึกษาข้อเสนอเชิงนโยบาย “การแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำระดับชุมชน ผ่านการจัดการทรัพยากรน้ำแบบมีส่วนร่วม และการสร้างกลไกการเข้าถึงงบประมาณเพื่อพัฒนาแหล่งน้ำของชุมชนอย่างยั่งยืน” โดย สภาเกษตรกรจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๒๐ จังหวัด
๖. รายงานการประชุมสภาเกษตรกรแห่งชาติ ครั้งที่ ๕/ ๒๕๖๘
๗. พระราชบัญญัติสภาเกษตรกรแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๓

ด้วยสภาเกษตรกรแห่งชาติ ขอเสนอ (ร่าง) ข้อเสนอเชิงนโยบาย เรื่อง การแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำระดับชุมชน ผ่านการจัดการทรัพยากรน้ำแบบมีส่วนร่วม และการสร้างกลไกการเข้าถึงงบประมาณเพื่อพัฒนาแหล่งน้ำของชุมชนอย่างยั่งยืน มาเพื่อให้คณะรัฐมนตรีทราบและพิจารณา โดยเรื่องนี้เข้าข่ายที่จะให้นำเสนอคณะรัฐมนตรี ได้ตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการเสนอเรื่องและการประชุมคณะรัฐมนตรี พ.ศ. ๒๕๔๘ มาตรา ๔ (๑) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๑. เรื่องเดิม

- ไม่มี

/๒. เหตุผลความจำเป็น...

๒. เหตุผลความจำเป็นที่ต้องเสนอคณะรัฐมนตรี

ประเทศไทยกำลังเผชิญกับความท้าทายในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในระดับพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในพื้นที่นอกเขตชลประทานและพื้นที่ต้นน้ำ ที่ยังไม่มีระบบบริหารจัดการน้ำรองรับอย่างทั่วถึง แม้รัฐจะจัดสรรงบประมาณด้านน้ำในแต่ละปีมากกว่า ๑๐๐,๐๐๐ ล้านบาท โดยในปีงบประมาณ ๒๕๖๘ มีการตั้งงบประมาณกว่า ๔๒,๐๒๔.๘ ล้านบาท สำหรับโครงการแหล่งน้ำและพัฒนาแหล่งน้ำของกรมชลประทาน แต่พบว่าโครงสร้างการจัดสรรงบประมาณกลับเน้นหนักไปที่โครงการขนาดใหญ่เพื่อการเกษตรและอุตสาหกรรมเป็นหลักมากถึงร้อยละ ๖๑.๔ ขณะที่โครงการที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพน้ำ การมีส่วนร่วมของผู้ใช้น้ำ และการบริหารจัดการระดับชุมชน ได้รับงบประมาณเพียงร้อยละ ๓ เท่านั้น สะท้อนให้เห็นถึงความไม่สมดุลในการพัฒนาระบบน้ำทั่วประเทศ โครงสร้างงบประมาณแบบรวมศูนย์ที่กระจุกตัวอยู่ในหน่วยงานส่วนกลาง เป็นข้อจำกัดสำคัญที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่นไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรเพื่อพัฒนาแหล่งน้ำของตนเองได้อย่างเป็นธรรม ทั้งนี้ พื้นที่จำนวนมากมีลักษณะทางภูมิศาสตร์ สภาพปัญหา และความต้องการเฉพาะที่แตกต่างกัน จึงจำเป็นต้องมีแนวทางการบริหารจัดการน้ำที่ยืดหยุ่น และสอดคล้องกับบริบทของแต่ละชุมชน

จากปัญหาดังกล่าว จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐบาลจะต้องกำหนดให้ “การบริหารจัดการน้ำโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วม” เป็นนโยบายหลักของประเทศ เพื่อผลักดันให้เกิดการปฏิรูประบบงบประมาณด้านทรัพยากรน้ำ และส่งเสริมกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผน บริหาร และดูแลแหล่งน้ำของตนเองทั้งในระดับลุ่มน้ำ ลำน้ำสาขา และพื้นที่ห่างไกลจากระบบชลประทานหลัก เพื่อให้การขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าวเป็นรูปธรรม เพื่อช่วยเติมเต็มช่องว่างเชิงโครงสร้างของระบบงบประมาณแบบรวมศูนย์ในปัจจุบัน เพิ่มศักยภาพให้กับชุมชนในการจัดการทรัพยากรน้ำของตนเอง และส่งเสริมความยั่งยืนของการพัฒนาในระดับฐานราก ซึ่งสอดคล้องกับหลักการกระจายอำนาจ และแนวทางการพัฒนาประเทศในระยะยาว

ดังนั้น จึงมีเหตุผลความจำเป็นที่ต้องเสนอ (ร่าง) ข้อเสนอเชิงนโยบาย “การแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำระดับชุมชน ผ่านการจัดการทรัพยากรน้ำแบบมีส่วนร่วม และการสร้างกลไกการเข้าถึงงบประมาณเพื่อพัฒนาแหล่งน้ำของชุมชนอย่างยั่งยืน” ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อผลักดันให้เกิดการปฏิรูประบบงบประมาณและกลไกการบริหารจัดการน้ำในระดับชุมชน ต่อคณะรัฐมนตรีพิจารณา

๓. ความเร่งด่วนของเรื่อง

ปัจจุบันประเทศไทยกำลังเผชิญกับปัญหาเชิงโครงสร้างด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในระดับพื้นที่อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในพื้นที่นอกเขตชลประทานและพื้นที่ต้นน้ำ ที่ยังขาดระบบบริหารจัดการน้ำที่ครอบคลุมและมีประสิทธิภาพ แม้รัฐจะจัดสรรงบประมาณด้านน้ำรวมมากกว่า ๑๐๐,๐๐๐ ล้านบาทต่อปี และในปีงบประมาณ ๒๕๖๘ ได้จัดสรรงบประมาณสูงถึง ๔๒,๐๒๔.๘ ล้านบาท สำหรับโครงการแหล่งน้ำของกรมชลประทาน แต่เมื่อพิจารณาเชิงโครงสร้างกลับพบว่า งบประมาณส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๖๑.๔) ยังคงเน้นไปที่โครงการขนาดใหญ่เพื่อเกษตรและอุตสาหกรรม ขณะที่โครงการที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำระดับชุมชน การมีส่วนร่วมของผู้ใช้น้ำ และการพัฒนาคุณภาพน้ำ ได้รับการจัดสรรงบประมาณเพียงร้อยละ ๓ เท่านั้น

จากสถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความไม่สมดุลของการจัดสรรทรัพยากรของรัฐ และเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาระบบน้ำอย่างเท่าเทียม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนห่างไกลหรือพื้นที่ลุ่มน้ำย่อยที่มีข้อจำกัดในการเข้าถึงงบประมาณและขาดกลไกการสนับสนุนจากรัฐอย่างเป็นระบบ การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในลักษณะรวมศูนย์ ยังทำให้การแก้ไขปัญหาเฉพาะพื้นที่ที่ไม่สามารถตอบสนองต่อความหลากหลายของสภาพภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชีวิต และความต้องการของชุมชนในแต่ละแห่งได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบกับ

/ปัจจุบันความ...

ปัจจุบันความเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศที่ทวีความรุนแรง ความไม่แน่นอนของปริมาณน้ำฝน ภัยแล้งซ้ำซาก น้ำท่วมเฉียบพลัน และการแย่งชิงทรัพยากรน้ำระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต เศรษฐกิจ และความมั่นคงทางอาหารของประชาชนในวงกว้าง ชุมชนจำเป็นต้องมีศักยภาพในการจัดการน้ำด้วยตนเอง เพื่อสามารถปรับตัวต่อสถานการณ์เหล่านี้ได้อย่างทันที่ แต่ในทางกลับกัน กลับยังไม่มีนโยบายหรือกลไกทางกฎหมายรองรับการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ส่งผลให้หลายพื้นที่ยังคงตกอยู่ในวงจรของการพึ่งพาและรอคอยการช่วยเหลือจากรัฐอย่างต่อเนื่อง

ด้วยเหตุนี้ จึงมีความเร่งด่วนในการผลักดันให้เกิดการปฏิรูประบบงบประมาณ และการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในระดับชุมชน ผ่านการกำหนดให้ “การบริหารจัดการน้ำโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วม” เป็นนโยบายหลักของรัฐ พร้อมกับสร้างกลไกการเข้าถึงงบประมาณที่เป็นธรรม และสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ ซึ่งไม่เพียงช่วยลดช่องว่างของโครงสร้างการพัฒนา แต่ยังเป็นการส่งเสริมกระบวนการกระจายอำนาจ และการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนอย่างแท้จริง อันจะนำไปสู่การจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน เพิ่มความมั่นคงทางน้ำให้กับชุมชนในระยะยาว และเป็นกลไกสำคัญในการรับมือกับวิกฤติด้านน้ำที่กำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบันและอนาคต

๔. สาระสำคัญและข้อเท็จจริง

๔.๑ ที่มาและความสำคัญ

ประเทศไทยกำลังเผชิญกับความท้าทายด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่มีลักษณะซับซ้อนและต่อเนื่อง ทั้งปัญหาเกี่ยวกับปริมาณน้ำที่ไม่เพียงพอหรือกระจุกตัวในบางพื้นที่ คุณภาพน้ำที่เสื่อมโทรม ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงแหล่งน้ำ รวมถึงข้อจำกัดเชิงโครงสร้างที่ไม่เปิดโอกาสให้ภาคประชาชน โดยเฉพาะในระดับ “ชุมชนและลุ่มน้ำย่อย” เข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ทั้งที่กลุ่มเหล่านี้เป็นกลไกสำคัญในการเผชิญปัญหาในพื้นที่เป็นด้านหน้า เช่น ภัยแล้ง น้ำหลาก และการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรและอุปโภคบริโภค แม้รัฐจะจัดสรรงบประมาณเพื่อการบริหารจัดการน้ำในระดับประเทศอย่างต่อเนื่อง เฉลี่ยปีละมากกว่า ๑๐๐,๐๐๐ ล้านบาท โดยบางปีสูงถึง ๑๒๐,๐๐๐ ล้านบาท แต่โครงสร้างการจัดสรรงบประมาณยังคงมุ่งเน้นไปที่การลงทุนในโครงการโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ เช่น เขื่อน อ่างเก็บน้ำ และระบบส่งน้ำ ที่ดำเนินการโดยหน่วยงานส่วนกลาง ได้แก่ กรมชลประทานและกรมทรัพยากรน้ำ ขณะที่โครงการระดับชุมชน ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาศักยภาพของท้องถิ่นและเสริมสร้างความยืดหยุ่นของชุมชนต่อการเปลี่ยนแปลงด้านสภาพภูมิอากาศ กลับได้รับการสนับสนุนในสัดส่วนที่น้อยมาก ตัวอย่าง เช่น ในปีงบประมาณ ๒๕๖๘ กรมทรัพยากรน้ำได้รับงบประมาณรวม ๗,๕๔๙.๙๔ ล้านบาท แต่โครงการพัฒนาน้ำชุมชนกลับได้รับเพียง ๔๐.๑๖ ล้านบาท หรือคิดเป็นเพียงร้อยละ ๐.๕ ของงบรวมเท่านั้น

รายงานของคณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (๒๕๖๖) ซึ่งได้วิเคราะห์แผนงานบูรณาการทรัพยากรน้ำปี พ.ศ. ๒๕๖๖ ระบุว่า กว่าร้อยละ ๙๐ ของงบประมาณทั้งหมดในแผนยังคงใช้กับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ขณะที่งบประมาณที่มุ่งพัฒนาให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการน้ำ ยังไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างเป็นระบบ ทั้งที่การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนถือเป็นกลยุทธ์สำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืนตามเป้าหมาย SDG ๖ และเป็นแนวทางสำคัญในการเตรียมรับมือกับความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ทวีความรุนแรงขึ้นในหลายพื้นที่ โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ชุมชนจำนวนมากได้ริเริ่มการจัดทำแผนพัฒนาเกษตรกรรมระดับตำบล และจัดทำ “ผังน้ำชุมชน” ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในท้องถิ่น ได้แก่ เกษตรกร องค์กรผู้นำน้ำ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชน โดยมี “สภาเกษตรกรจังหวัด” เป็นกลไกกลางในการประสานแผนงานในระดับจังหวัด

/และกลุ่มจังหวัด...

และกลุ่มจังหวัด ซึ่งสอดคล้องกับอำนาจหน้าที่ตามมาตรา ๓๓ แห่งพระราชบัญญัติสภาเกษตรกรแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๓ ที่บัญญัติให้สภาฯ มีหน้าที่เสนอแนะนโยบายและมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเกษตรกร และชุมชนต่อคณะรัฐมนตรีและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. ๒๕๖๑ ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทในการบริหารจัดการน้ำของประเทศ แต่ปัจจุบันยังไม่มี “กลไกทางการคลังเฉพาะ” ที่สามารถรองรับการดำเนินงานของภาคประชาชนและชุมชนในลักษณะที่เป็นระบบ ทั้งที่กฎหมายฉบับนี้ โดยเฉพาะ มาตรา ๕ วรรคสอง ให้อำนาจรัฐมนตรีสามารถออกกฎกระทรวงเพื่อดำเนินการตามพระราชบัญญัติ และมาตรา ๑๗(๑๖) ให้อำนาจคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (กนช.) ออกระเบียบเพื่อส่งเสริม และสนับสนุนการมีส่วนร่วมของภาคเอกชน ประชาชน และชุมชนในกระบวนการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ แสดงให้เห็นว่า รัฐสามารถดำเนินการเชิงนโยบายและเชิงกฎหมาย เพื่อเปิดทางให้ประชาชนและชุมชนเข้ามามีบทบาทในกระบวนการจัดการน้ำได้โดยตรง โดยเฉพาะผ่านการออกกฎกระทรวง หรือจัดตั้งกลไกทางการคลังเฉพาะ เพื่อเชื่อมโยงกับระบบงบประมาณของรัฐในลักษณะ “การคลังแบบมีส่วนร่วม” ที่ชุมชนสามารถเสนอแผน เสนอโครงการ และการบริหารจัดการงบประมาณร่วมกับหน่วยงานรัฐในกรอบของกฎหมายและธรรมาภิบาล

ด้วยเหตุนี้ ข้อเสนอเชิงนโยบาย เรื่อง “การแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำระดับชุมชน ผ่านการจัดการทรัพยากรน้ำแบบมีส่วนร่วม และการสร้างกลไกการเข้าถึงงบประมาณเพื่อพัฒนาแหล่งน้ำของชุมชนอย่างยั่งยืน” จึงมีที่มาและความสำคัญจากข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของระบบบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในปัจจุบัน และมีเป้าหมายเพื่อพัฒนา “กลไกสนับสนุนเชิงโครงสร้างและเชิงการคลัง” ที่จะช่วยกระจายอำนาจสู่ชุมชน ส่งเสริมความเป็นเจ้าของของท้องถิ่น และผลักดันให้การจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศก้าวไปสู่ความยั่งยืนในระยะยาว อันสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมาย และทิศทางการพัฒนาประเทศตามหลักธรรมาภิบาลและความยั่งยืน

๔.๒ ข้อเท็จจริง

๔.๒.๑ บริบทพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย หรือที่เรียกโดยทั่วไปว่า “ภาคอีสาน” เป็นภูมิภาคที่ตั้งอยู่ทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย มีพื้นที่ติดกับภาคเหนือ และภาคกลางทางด้านทิศตะวันตก ทิศเหนือและทิศตะวันออกติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และทิศใต้ติดกับประเทศกัมพูชา รวมถึงภาคตะวันออกเฉียงเหนือบางส่วน ภูมิภาคนี้ครอบคลุมพื้นที่มากที่สุดในประเทศ ลักษณะที่ตั้งดังกล่าวส่งผลให้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความหลากหลายทั้งทางด้านภูมิประเทศ ทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรม อีกทั้งยังมีบทบาทสำคัญในด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง

กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตามการแบ่งเขตพื้นที่ดูแลของสภาเกษตรกรแห่งชาติ ประกอบด้วย ๒๐ จังหวัด ได้แก่ กาฬสินธุ์ ขอนแก่น ชัยภูมิ นครพนม นครราชสีมา บึงกาฬ บุรีรัมย์ มหาสารคาม มุกดาหาร ยโสธร ร้อยเอ็ด เลย ศรีสะเกษ สกลนคร สุรินทร์ หนองคาย หนองบัวลำภู อำนาจเจริญ อุตรดิตถ์ และอุบลราชธานี (รายละเอียดตามสิ่งที่ส่งมาด้วย ๕) มีเนื้อที่ประมาณ ๑๐๕,๗๐๘,๓๒๒.๓๗ ไร่ โดยจังหวัดที่มีเนื้อที่มากที่สุดคือ จังหวัดนครราชสีมา มีเนื้อที่ประมาณ ๑๒,๘๐๘,๘๒๗.๐๐ ไร่ รองลงมาคือ จังหวัดอุบลราชธานี มีเนื้อที่ประมาณ ๑๐,๐๗๐,๐๐๐.๐๐ ไร่ ส่วนจังหวัดที่มีเนื้อที่น้อยที่สุดคือ จังหวัดหนองคาย มีเนื้อที่ประมาณ ๑,๘๙๑,๕๘๓.๐๐ ไร่

/กล่าวโดยสรุป...

กล่าวโดยสรุป คือ ลักษณะสภาพพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตามการแบ่งเขตพื้นที่ดูแลของสภาเกษตรกรแห่งชาติ มีลักษณะทางภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูง สลับกับเทือกเขา และที่ราบลุ่มแม่น้ำ มีความหลากหลายทั้งในด้านสภาพพื้นที่ ภูมิอากาศ และศักยภาพทางการเกษตร สภาพพื้นที่โดยรวมของภาคนี้มักเป็นที่ราบลูกคลื่นลอนตื้นถึงลอนชัน มีเทือกเขาสำคัญอย่างภูพานเป็นแนวแบ่งเขต และในหลายจังหวัดมีแม่น้ำสายสำคัญไหลผ่าน เช่น แม่น้ำชี แม่น้ำมูล และแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นเส้นกั้นพรมแดนธรรมชาติกับประเทศลาว

อย่างไรก็ตาม แหล่งน้ำส่วนใหญ่ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการ ระบบชลประทานยังไม่ครอบคลุมพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมด ส่งผลให้เกษตรกรส่วนใหญ่ยังต้องพึ่งพาน้ำฝนเป็นหลัก และมักประสบปัญหาทั้งภัยแล้ง และน้ำท่วมซ้ำซาก ด้านสภาพดิน ดินส่วนใหญ่ในภูมิภาคเป็นดินร่วนปนทราย และดินทรายที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ มีปัญหาดินเค็ม และดินตื้นกระจายอยู่หลายพื้นที่ เกษตรกรจึงจำเป็นต้องปรับปรุงบำรุงดินอย่างต่อเนื่อง

ด้านพืชเศรษฐกิจหลักของภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ปลูกกันอย่างกว้างขวาง เช่น ข้าว (ทั้งข้าวเจ้า และข้าวเหนียว) โดยเฉพาะข้าวหอมมะลิ ซึ่งเป็นสินค้ามีชื่อในพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ มันสำปะหลัง อ้อยโรงงาน ยางพารา และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์

นอกจากนี้ยังมีพืชเศรษฐกิจสำคัญอื่น ๆ ตามความเหมาะสมของพื้นที่ในแต่ละจังหวัด เช่น ปาล์มน้ำมัน ผลไม้เมืองร้อน (ทุเรียน เงาะ มังคุด) และหอมแดง

ความท้าทายหลักของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๒๐ จังหวัด ได้แก่ การจัดการน้ำที่ไม่ยั่งยืน การขาดแคลนแรงงานจากการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ต้นทุนการผลิตที่สูง และความผันผวนของราคาสินค้าเกษตร โอกาสในการพัฒนาอยู่ที่การขยายระบบชลประทาน การส่งเสริมเกษตรสมัยใหม่และเกษตรผสมผสาน การเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรผ่านการแปรรูป และการใช้ประโยชน์จากทำเลที่ตั้งและโครงการคมนาคมใหม่ ๆ เพื่อการส่งออก

๔.๒.๒ บริบทด้านทรัพยากรน้ำของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๒๐ จังหวัด

ทรัพยากรน้ำของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๒๐ จังหวัด (รายละเอียดตามสิ่งที่ส่งมาด้วย ๕) พบว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๒๐ จังหวัด อยู่ภายใต้ลุ่มน้ำหลักตามพระราชกฤษฎีกากำหนดลุ่มน้ำ พ.ศ. ๒๕๖๔ จำนวน ๓ ลุ่มน้ำหลัก ดังนี้ (๑) ลุ่มน้ำโขงตะวันออกเฉียงเหนือ (๒) ลุ่มน้ำชี และ (๓) ลุ่มน้ำมูล และมีทรัพยากรแหล่งน้ำที่สำคัญมากมาย เช่น

- แม่น้ำที่สำคัญ จำนวน ๓๗๐ สาย ครอบคลุมพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๒๐ จังหวัด ยกตัวอย่างเช่น แม่น้ำโขง แม่น้ำชี แม่น้ำมูล และแม่น้ำสงคราม รวมถึงแม่น้ำสาขาอื่น ๆ นอกจากแม่น้ำสายหลักแล้ว ยังมีลำน้ำสาขาที่สำคัญอีกหลายสาย เช่น ลำน้ำพอง ลำน้ำพรม ลำตะคอง ลำเซบาย, ลำเซบก และลำพระเพลิง เป็นต้น

- เขื่อน เขื่อนที่อยู่ในพื้นที่ของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีจำนวนทั้งสิ้น ๑๙ เขื่อน กระจายอยู่ในพื้นที่ ๑๐ จังหวัด และมีความสามารถในการรองรับน้ำความจุรวมประมาณ ๘,๘๒๕.๘๑๔ ล้านลูกบาศก์เมตร โดยเขื่อนที่สามารถรองรับน้ำความจุมากที่สุดคือ เขื่อนอุบลรัตน์ เขื่อนลำปาว และเขื่อนสิรินธร สามารถรองรับน้ำได้ ๒,๔๓๑ ล้านลูกบาศก์เมตร, ๑,๙๘๐ ล้านลูกบาศก์เมตร และ ๑,๙๖๖ ล้านลูกบาศก์เมตร ตามลำดับ ส่วนจังหวัดที่มีเขื่อนมากที่สุดคือ จังหวัดนครราชสีมา โดยมีจำนวน ๔ เขื่อน

/- อ่างเก็บน้ำ...

- อ่างเก็บน้ำ/ สระน้ำ จากการรวบรวมข้อมูลกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตามการแบ่งเขตพื้นที่ ดูแลของสภาเกษตรกรแห่งชาติ พบว่า อ่างเก็บน้ำที่สำคัญของกลุ่มจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีจำนวน ๓๘ อ่างเก็บน้ำ และสามารถกักเก็บน้ำความจุรวมประมาณ ๑๙,๓๕๒.๑๔๙ ล้านลูกบาศก์เมตร

สรุปภาพรวมข้อมูลสถานการณ์น้ำภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (จัดทำโดย สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำ)

ภาพรวมลุ่มน้ำ อ่างเก็บน้ำหลักในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความจุเก็บกัก (รณก.) รวมทั้งสิ้น ๘,๓๖๘ ล้านลูกบาศก์เมตร ข้อมูล ณ วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๖๘ มีปริมาณน้ำในอ่างฯ รวม ๕,๓๘๕ ล้านลูกบาศก์เมตร คิดเป็น ๖๔% ของความจุทั้งหมด ซึ่งจัดอยู่ในเกณฑ์ "ปานกลาง" (๕๑-๘๐%) โดยมีปริมาณน้ำใช้การได้จริงอยู่ที่ ๔,๑๓๒ ล้านลูกบาศก์เมตร หรือ ๔๙% ของความจุ

สถานะรายอ่างเก็บน้ำ เมื่อจำแนกสถานะของอ่างเก็บน้ำแต่ละแห่งตามเกณฑ์ % เทียบกับ ระดับน้ำเก็บกัก (รณก.) สามารถแบ่งได้เป็น ๔ กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มน้ำมาก (มากกว่า ๘๐%) อ่างเก็บน้ำมีปริมาณน้ำอยู่ในเกณฑ์ดีมาก ๑) อ่างฯ ลำแซะ (๙๗%) ๒) อ่างฯ ลำตะคอง (๘๙%)

กลุ่มน้ำปานกลาง (๕๑-๘๐%) อ่างเก็บน้ำส่วนใหญ่ของภาคฯ อยู่ในเกณฑ์นี้ ๑) อ่างฯ ลำปาว (๗๕%) ๒) อ่างฯ ลำพระเพลิง (๗๕%) ๓) อ่างฯ มูลบน (๗๒%) ๔) อ่างฯ สีรินธร (๖๗%) ๕) อ่างฯ น้ำอูน (๖๖%) ๖) อ่างฯ ลำปลายมาศ (๖๐%)

กลุ่มน้ำน้อย (๓๐-๕๐%) อ่างเก็บน้ำที่ต้องเริ่มเฝ้าระวัง ๑) อ่างฯ ปาสักชลสิทธิ์ (๔๕%) ๒) อ่างฯ น้ำพอง (๓๖%) กลุ่มน้ำน้อยวิกฤต (น้อยกว่า ๓๐%) อ่างเก็บน้ำที่อยู่ในภาวะเสี่ยงขาดแคลนน้ำ ๑) อ่างฯ ห้วยหลวง (๒๘%) ๒) อ่างฯ ลำนางรอง (๒๗%)

๔.๓ การขับเคลื่อนงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ของสภาเกษตรกรแห่งชาติ และสภาเกษตรกรจังหวัด

การขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำภาคเกษตรกรรมของสภาเกษตรกรแห่งชาติ และสภาเกษตรกรจังหวัด เป็นการดำเนินการผ่านการบูรณาการความร่วมมือของหลายภาคส่วน เพื่อขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาภาคเกษตรกรรมในพื้นที่ โดยการจัดการน้ำชุมชนตามแนวพระราชดำริ ด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นการพัฒนาชุมชนให้สามารถบริหารจัดการทรัพยากรน้ำชุมชนด้วยตนเอง มีการประยุกต์ใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และระบบสารสนเทศ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการ และแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรน้ำในพื้นที่ได้ตรงจุด เป็นส่วนสำคัญในการเพิ่มความเข้มแข็งและความมั่นคงในการจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่จึงนับเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสนับสนุนให้ชุมชนมีการจัดการทรัพยากรน้ำที่มีประสิทธิภาพและประสานความร่วมมือเป็นเครือข่ายการจัดการทรัพยากรน้ำชุมชน การสนับสนุนให้ท้องถิ่นมีระบบบริหารจัดการตามแนวพระราชดำริ ที่นำไปสู่การพึ่งพาตนเองด้านทรัพยากรน้ำ รวมถึงการเชื่อมโยงแนวทางการบริหารจัดการน้ำไปสู่ชุมชนอื่น ๆ จนเกิดเป็นเครือข่ายการทำงานที่มีกระบวนการคิดไตร่ตรอง ตัดสินใจ และลงมือทำร่วมกัน ภายใต้การบริหารจัดการของชุมชน รวมไปถึงประสานการพัฒนา กับหน่วยงานต่าง ๆ ที่รับผิดชอบในระดับชุมชน และระดับจังหวัด ซึ่งจะนำไปสู่แนวทางการพัฒนาการจัดการน้ำอย่างยั่งยืนในที่สุด

๔.๔ การถอดแบบการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำ

จากการศึกษารูปแบบการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๖๒ จนถึงปัจจุบัน พบว่า โครงสร้างการทำงานมีความซับซ้อน และเกี่ยวข้องกับหลายภาคส่วน ทั้งหน่วยงานส่วนกลาง เช่น สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (สทนช.) กรมทรัพยากรน้ำ และกรมชลประทาน

/ซึ่งรับผิดชอบ...

ซึ่งรับผิดชอบด้านนโยบายและแผนระดับประเทศ หน่วยงานท้องถิ่นอย่างองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และเทศบาล ที่มีบทบาทในการพัฒนาแหล่งน้ำระดับพื้นที่ หน่วยงานด้านข้อมูล เช่น สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำ (สสน.) และสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น ตลอดจนภาคประชาชน ซึ่งได้รับผลกระทบโดยตรงจากการจัดการทรัพยากรน้ำ แม้จะมีหน่วยงานจำนวนมากเกี่ยวข้อง แต่ยังพบช่องว่างสำคัญในการบูรณาการข้อมูลและการดำเนินงานร่วมกัน ข้อมูลสำคัญ เช่น ผังน้ำชุมชน สมุดน้ำ และแผนพัฒนาแหล่งน้ำ ยังมีการกระจายอยู่ในหลายหน่วยงาน และใช้ระบบจัดเก็บที่แตกต่างกัน ไม่มีฐานข้อมูลกลางที่สามารถใช้ร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้การจัดทำแผนพัฒนาในระดับพื้นที่ไม่สามารถเชื่อมโยงกับแผนแม่บทของ สทช. ได้อย่างเหมาะสม ส่งผลให้การดำเนินงานในระดับตำบลไม่สอดคล้องกับนโยบายระดับชาติ อีกทั้ง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็ยังไม่สามารถเข้าถึงหรือใช้ประโยชน์จากข้อมูลเหล่านี้ได้เต็มที่ และยังพบว่าข้อมูลบางส่วนยังคงจำกัดอยู่ที่ระดับจังหวัด โดยไม่มีการส่งต่อถึงระดับปฏิบัติการในพื้นที่

นอกจากนี้ ยังพบข้อจำกัดในระบบงบประมาณ ซึ่งยังคงยึดแนวทางการจัดสรรงบประมาณแบบปีต่อปี ไม่สอดคล้องกับลักษณะของโครงการพัฒนาแหล่งน้ำที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องในระยะยาว ส่งผลให้การวางแผนงานขาดความต่อเนื่อง โครงการที่จำเป็นและเร่งด่วนอาจล่าช้า และไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะโครงการที่ต้องอาศัยเทคโนโลยีหรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น ระบบน้ำบาดาลอัจฉริยะ หรือโครงการฟื้นฟูน้ำในพื้นที่เสี่ยงภัยอย่างยั่งยืน ซึ่งหากขาดการสนับสนุนที่ต่อเนื่อง จะทำให้ชุมชนยังคงเผชิญกับปัญหายั่งยืน และน้ำท่วมซ้ำซาก โดยต้องพึ่งพาการช่วยเหลือแบบฉุกเฉินมากกว่าการวางแผนเพื่อความมั่นคงในระยะยาว

๔.๕ การบริหารจัดการน้ำภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๒๐ จังหวัด

๔.๕.๑ การขับเคลื่อนงานด้านการบริหารจัดการน้ำชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นกระบวนการที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอน โดยมีมุ่งหวังให้เกิดการแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรน้ำอย่างเป็นระบบและยั่งยืน ครอบคลุมทั้งปัญหายั่งยืน น้ำหลาก และการขาดแคลนแหล่งน้ำต้นทุนผ่าน ๑๐ ขั้นตอนหลัก เริ่มจากการจัดทำแผนพัฒนาเกษตรกรรมระดับตำบล การกำหนดยุทธศาสตร์ด้านน้ำ การจัดทำผังน้ำ และวิเคราะห์สมุดน้ำในชุมชน ไปจนถึงการออกแบบโครงการ เสนอโครงการ การดำเนินงาน ประเมินผล และยกระดับข้อเสนอเข้าสู่นโยบายระดับประเทศ พร้อมทั้งมีการทบทวนแผนตามวัฏจักร ๓ - ๕ - ๑๐ ปี เพื่อให้ปรับตัวได้ตามบริบทที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งสำนักงานสภาเกษตรจังหวัดได้ดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- ด้านข้อมูล ได้จัดทำฐานข้อมูลสำคัญเพื่อสนับสนุนการดำเนินโครงการ โดยเฉพาะการจัดทำ “ผังน้ำชุมชน” ซึ่งแสดงโครงสร้างการไหลของน้ำ ทั้งแม่น้ำ คลอง อ่างเก็บน้ำ และโครงสร้างชลศาสตร์อื่น ๆ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการวางแผนบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ โดยเชื่อมโยงกับระบบ Data Catalog ของศูนย์ข้อมูลเกษตรแห่งชาติ เพื่อเผยแพร่และสนับสนุนการของบประมาณในระดับพื้นที่ ควบคู่กับการจัดทำผังน้ำ ยังมีการวิเคราะห์ “สมุดน้ำ” ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบปริมาณน้ำต้นทุนกับความต้องการใช้น้ำในภาคส่วนต่าง ๆ อาทิ อุปโภค บริโภค และเกษตรกรรม เพื่อหาแนวทางบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างเหมาะสม รวมถึงการประเมินพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาแหล่งน้ำเพิ่มเติม

- ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและวิทยาศาสตร์ยังถูกนำมาใช้ในการจัดเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่ เช่น การใช้ภาพถ่ายดาวเทียม GPS ระบบแผนที่ GIS และซอฟต์แวร์ด้านภูมิสารสนเทศต่าง ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แม่นยำในการสนับสนุนการวางแผน และติดตามโครงการอย่างเป็นระบบ

/ทั้งนี้ การดำเนิน...

ทั้งนี้ การดำเนินโครงการในพื้นที่ยังเน้นให้ “ชุมชนมีบทบาทหลักในการจัดการ” ตั้งแต่การร่วมวางแผน พัฒนาโครงสร้างขนาดเล็กที่ชุมชนจัดการได้เอง เช่น ฝ่ายหินกอง ระบบสูบน้ำ การเสริมบล็อกหน้าท่อ ไปจนถึงการกำหนดกฎกติกาการใช้น้ำโดยผ่านฉันทามติของคณะกรรมการบริหารจัดการน้ำชุมชน รวมถึงการเชื่อมโยงเครือข่ายกับชุมชนใกล้เคียง เพื่อขยายผลเป็นศูนย์เรียนรู้และส่งต่อองค์ความรู้

๔.๕.๒ ปัจจัยสู่ความสำเร็จของการดำเนินงาน ได้แก่

- บทบาทของชุมชนในการเป็นเจ้าของและผู้ขับเคลื่อน ซึ่งสะท้อนผ่านความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน ความร่วมมือของประชาชน และการจัดทำกติกาการใช้น้ำร่วมกัน การเปิดรับ และประยุกต์ใช้เทคโนโลยี โดยมีหน่วยงานท้องถิ่น เช่น สำนักงานสภาพัฒนาการจังหวัดขอนแก่น เป็นผู้สนับสนุน

- ความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำ (องค์การมหาชน) หน่วยงานวิชาการ และภาคประชาสังคม ที่ร่วมกันสนับสนุนให้เกิดกลไกการจัดการน้ำที่ยั่งยืน

กระบวนการเหล่านี้ไม่เพียงแต่ช่วยแก้ไขปัญหาน้ำอย่างตรงจุดในแต่ละพื้นที่เท่านั้น แต่ยังสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน พัฒนาองค์ความรู้ และเป็นต้นแบบสำหรับการจัดทำนโยบายด้านน้ำในระดับประเทศที่มีพื้นฐานจากข้อมูลจริงในระดับพื้นที่อย่างแท้จริง

๔.๖ แนวทางการดำเนินงานการบริหารจัดการน้ำสภาพัฒนาการภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๖๗

ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๖๗ สภาพัฒนาการภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้พัฒนาแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างเป็นระบบ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ตั้งแต่ระดับชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ไปจนถึงระดับนโยบาย ผ่านกระบวนการ ๖ ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ การจัดทำแผนพัฒนาเกษตรกรรมระดับตำบล การจัดทำผังน้ำชุมชน การวิเคราะห์สมดุลน้ำ การออกแบบโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ การจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย และการรวบรวมเป็นแผนระดับชาติ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้การจัดการน้ำมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับภูมิสังคมของแต่ละพื้นที่ และสามารถนำเสนอเข้าสู่กลไกระดับนโยบายอย่างเป็นรูปธรรม โดยการดำเนินงานดังกล่าวอาศัยกลไกของสภาพัฒนาการจังหวัดในการรวบรวมข้อมูลปัญหา ความต้องการ และข้อเสนอจากเกษตรกรในพื้นที่ โดยเฉพาะปัญหาน้ำซึ่งเป็นประเด็นหลักที่ชุมชนไม่สามารถแก้ไขได้เอง ปัจจุบันสภาพัฒนาการแห่งชาติได้ร่วมขับเคลื่อนการจัดการทรัพยากรน้ำใน ๒๑ จังหวัด ๓๔ ชุมชนทั่วประเทศ โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีการดำเนินงานอย่างเข้มข้นใน ๑๓ จังหวัด ๕๖ หมู่บ้าน

ทั้งนี้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นพื้นที่ที่มีความเปราะบางด้านทรัพยากรน้ำสูง จากปัญหาน้ำท่วมเฉียบพลัน น้ำแล้งซ้ำซาก และข้อจำกัดของระบบจัดสรรน้ำ การดำเนินโครงการพัฒนาแหล่งน้ำโดยชุมชน จึงมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มความมั่นคงด้านน้ำผ่านกลไกการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง โดยผลลัพธ์ของโครงการสามารถเพิ่มน้ำต้นทุนได้กว่า ๑.๔ ล้านลูกบาศก์เมตร รองรับประชาชนผู้ใช้น้ำกว่า ๒๔,๐๐๐ ราย และเพิ่มพื้นที่เกษตรกรรมที่ได้รับประโยชน์ถึง ๒๒,๔๘๘ ไร่ นอกจากนี้ ยังได้มีการต่อยอดผลการดำเนินงานไปสู่การจัดทำนโยบายในระดับจังหวัด เช่น การจัดทำผังโครงข่ายน้ำ (Water Network Mapping) เพื่อใช้วิเคราะห์ และวางแผนแก้ไขปัญหาน้ำท่วม น้ำแล้ง และในระดับภูมิภาค ได้จัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อบริหารจัดการน้ำในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างเป็นระบบ โดยเชื่อมโยงข้อมูลจากหลายจังหวัด เพื่อให้เห็นภาพรวมของทั้งภูมิภาค ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนากลไกการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่มีประสิทธิภาพในระยะยาว และสามารถขับเคลื่อนเข้าสู่นโยบายสาธารณะระดับประเทศได้อย่างเป็นรูปธรรม

๔.๗ การประชุมสภาเกษตรกรแห่งชาติ ครั้งที่ ๕/ ๒๕๖๘

ด้วยสภาเกษตรกรจังหวัดร้อยเอ็ด ได้มีการประชุมหารือแนวทาง การจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๒๐ จังหวัด ผ่านการประชุมออนไลน์ เมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๖๘ โดยมี นายประจักษ์ บุญทิพย์ ประธานสภาเกษตรกรจังหวัดร้อยเอ็ด ในฐานะที่ได้รับมอบหมายเป็นประธานประจำภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นประธานในการประชุม ซึ่งที่ประชุมได้พิจารณา (ร่าง) ข้อเสนอเชิงนโยบาย “การแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำระดับชุมชน ผ่านการจัดการทรัพยากรน้ำแบบมีส่วนร่วม และการสร้างกลไกการเข้าถึงงบประมาณเพื่อพัฒนาแหล่งน้ำของชุมชนอย่างยั่งยืน” โดยที่ประชุมประธานสภาเกษตรกรจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้มีมติเห็นชอบในหลักการของร่างดังกล่าว

ต่อมาสภาเกษตรกรจังหวัดร้อยเอ็ดในฐานะที่ได้รับมอบหมายเป็นประธานประจำภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้เสนอ ข้อเสนอเชิงนโยบาย เรื่อง “การแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำระดับชุมชน ผ่านการจัดการทรัพยากรน้ำแบบมีส่วนร่วม และการสร้างกลไกการเข้าถึงงบประมาณเพื่อพัฒนาแหล่งน้ำของชุมชนอย่างยั่งยืน” ต่อที่ประชุมสภาเกษตรกรแห่งชาติ ครั้งที่ ๕/ ๒๕๖๘ เมื่อวันที่ ๑๗ - ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๘ ระเบียบวาระที่ ๔.๒ เรื่องเพื่อพิจารณา ระเบียบวาระย่อยที่ ๔.๒.๔ ข้อเสนอของสภาเกษตรกรจังหวัด เรื่องที่ ๔ ซึ่งที่ประชุมมีความเห็นดังนี้

๑) ให้ความเห็นชอบ ข้อเสนอเชิงนโยบาย เรื่อง “การแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำระดับชุมชน ผ่านการจัดการทรัพยากรน้ำแบบมีส่วนร่วม และการสร้างกลไกการเข้าถึงงบประมาณเพื่อพัฒนาแหล่งน้ำของชุมชนอย่างยั่งยืน”

๒) มอบสำนักงานดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องตามข้อเสนอต่อไป

โดยที่ประชุมสภาเกษตรกรแห่งชาติมีมติเห็นชอบ จำนวน ๖๒ เสียง ไม่เห็นชอบ จำนวน - เสียง และงดออกเสียง จำนวน - เสียง (รายละเอียดตามสิ่งที่ส่งมาด้วย ๖)

๕. ประเด็นของปัญหาที่ต้องการให้คณะรัฐมนตรีพิจารณา

ตามที่สภาเกษตรกรจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๒๐ จังหวัด ตามการแบ่งเขตพื้นที่ดูแลของสภาเกษตรกรแห่งชาติ ประกอบด้วย ๒๐ จังหวัด ได้แก่ กาฬสินธุ์ ขอนแก่น ชัยภูมิ นครพนม นครราชสีมา บึงกาฬ บุรีรัมย์ มหาสารคาม มุกดาหาร ยโสธร ร้อยเอ็ด เลย ศรีสะเกษ สกลนคร สุรินทร์ หนองคาย หนองบัวลำภู อำนาจเจริญ อุตรดิตถ์ และอุบลราชธานี (รายละเอียดตามสิ่งที่ส่งมาด้วย ๖) ได้มีการประชุมหารือแนวทางการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๒๐ จังหวัด ผ่านการประชุมออนไลน์ เมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๖๘ ซึ่งที่ประชุมได้พิจารณา (ร่าง) ข้อเสนอเชิงนโยบาย “การแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำระดับชุมชน ผ่านการจัดการทรัพยากรน้ำแบบมีส่วนร่วม และการสร้างกลไกการเข้าถึงงบประมาณเพื่อพัฒนาแหล่งน้ำของชุมชนอย่างยั่งยืน” และได้เสนอต่อที่ประชุมสภาเกษตรกรแห่งชาติ ครั้งที่ ๕/ ๒๕๖๘ เมื่อวันที่ ๑๗ - ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๘

สภาเกษตรกรแห่งชาติ พิจารณาแล้วเห็นว่า ปัจจุบันประเทศไทยกำลังเผชิญกับปัญหาเชิงโครงสร้างด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในระดับพื้นที่ที่ยังขาดระบบบริหารจัดการน้ำที่ครอบคลุมและมีประสิทธิภาพ แม้รัฐจะจัดสรรงบประมาณด้านน้ำจำนวนมากให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่เมื่อพิจารณาเชิงโครงสร้างกลับพบว่า งบประมาณส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๖๑.๔) ยังคงเน้นไปที่โครงการขนาดใหญ่เพื่อเกษตรและอุตสาหกรรม ขณะที่โครงการที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำระดับชุมชน การมีส่วนร่วมของผู้ใช้น้ำ และการพัฒนาคุณภาพน้ำ ได้รับการจัดสรรงบประมาณเพียงร้อยละ ๓ เท่านั้น ซึ่งจากสถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความไม่สมดุลของการจัดสรรทรัพยากรของรัฐ และเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาระบบน้ำ /อย่างเท่าเทียม...

อย่างเท่าเทียม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนห่างไกลหรือพื้นที่ลุ่มน้ำย่อย ที่มีข้อจำกัดในการเข้าถึงงบประมาณ และขาดกลไกการสนับสนุนจากรัฐอย่างเป็นระบบ การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในลักษณะรวมศูนย์ ยังทำให้ การแก้ไขปัญหาเฉพาะพื้นที่ที่ไม่สามารถตอบสนองต่อความหลากหลายของสภาพภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชีวิต และความต้องการของชุมชนในแต่ละแห่งได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบกับปัจจุบันความเปลี่ยนแปลง ของสภาพภูมิอากาศที่ทวีความรุนแรง ความไม่แน่นอนของปริมาณน้ำฝน ภัยแล้งซ้ำซาก น้ำท่วมเฉียบพลัน และการแย่งชิงทรัพยากรน้ำระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต และเศรษฐกิจ ดังนั้น สภา เกษตรกรแห่งชาติจึงขอให้คณะรัฐมนตรีพิจารณา (ร่าง) ข้อเสนอเชิงนโยบาย “การแก้ไขปัญหาการจัดการ ทรัพยากรน้ำระดับชุมชน ผ่านการจัดการทรัพยากรน้ำแบบมีส่วนร่วม และการสร้างกลไกการเข้าถึง งบประมาณ เพื่อพัฒนาแหล่งน้ำของชุมชนอย่างยั่งยืน” (รายละเอียดตามสิ่งที่ส่งมาด้วย ๑) ดังนี้

๑. ขอให้รัฐมอบหมายให้ สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (สทนช.) ร่วมกับสำนัก งบประมาณและสถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำ (องค์การมหาชน) พิจารณาจัดทำแนวทางเพิ่มสัดส่วน งบประมาณที่จัดสรรโดยตรงให้แก่การบริหารจัดการน้ำในระดับชุมชน โดยให้มีเป้าหมาย ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๕ - ๑๐ ของงบประมาณ ภายใต้ แผนงานบูรณาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในแต่ละปี และดำเนินการ ตามแนวทางดังนี้

แนวทางดำเนินการ

๑.๑) กำหนดสัดส่วนงบประมาณเฉพาะสำหรับสนับสนุนโครงการที่มาจาก “ผังน้ำชุมชน” และ “แผนพัฒนาเกษตรกรรมระดับตำบล” ที่ผ่านการกลั่นกรองจากกลไกของชุมชนร่วมกับ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยให้สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำ (องค์การมหาชน) มีบทบาทร่วมในการวิเคราะห์ ข้อมูลเชิงพื้นที่ และกำหนดเกณฑ์การจัดลำดับความสำคัญ

๑.๒) จัดตั้ง “บัญชีย่อยงบประมาณด้านน้ำเพื่อชุมชน” ภายใต้แผนงานบูรณาการ เพื่อให้สามารถติดตาม ตรวจสอบ และวิเคราะห์ประสิทธิภาพการใช้งบประมาณระดับพื้นที่ได้อย่างเป็นระบบ และโปร่งใส โดยใช้ระบบข้อมูลจากสถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำ (องค์การมหาชน) เป็นเครื่องมือสนับสนุน การตัดสินใจ

๑.๓) จัดตั้ง “อนุกรรมการกลั่นกรองแผนและงบประมาณน้ำระดับชุมชน” โดยมี องค์ประกอบจากสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ, สภาเกษตรกรแห่งชาติ, สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำ (องค์การมหาชน), องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และ ผู้แทนประชาชน เพื่อคัดเลือกโครงการที่เหมาะสมกับ บริบทของแต่ละพื้นที่

๑.๔) พัฒนา “แนวทางการประเมินผลเชิงพื้นที่” เพื่อวัดความคุ้มค่า และประสิทธิภาพในการใช้จ่ายงบประมาณในระดับตำบล โดยอิงข้อมูลเชิงระบบ เช่น สมดุลน้ำ ความเสี่ยงภัยพิบัติ และศักยภาพของกลุ่มผู้ใช้น้ำในพื้นที่ ซึ่งสถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำ (องค์การมหาชน) จะมีบทบาท สนับสนุนด้านเครื่องมือวิเคราะห์ข้อมูลและระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS)

ทั้งนี้ การพิจารณาจัดทำแนวทางเพิ่มสัดส่วนงบประมาณที่จัดสรรโดยตรงให้แก่การบริหาร จัดการน้ำในระดับชุมชน โดยให้มีเป้าหมาย ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๕ - ๑๐ ของงบประมาณ ภายใต้ แผนงาน บูรณาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในแต่ละปี มีรายละเอียดตามแนวนโยบายการบริหารจัดการน้ำโดยชุมชน แบบมีส่วนร่วม (รายละเอียดตามสิ่งที่ส่งมาด้วย ๒)

๒. ขอให้รัฐกำหนดให้การบริหารจัดการน้ำโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมในระดับตำบล เป็นนโยบายหลักในการแก้ไขปัญหาทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำระดับชุมชน ลำน้ำสาขา และพื้นที่ที่ยังไม่มีระบบบริหารจัดการทรัพยากรน้ำรองรับ พร้อมจัดสรรงบประมาณ ส่งเสริมการใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมด้านการบริหารจัดการน้ำชุมชน และสนับสนุนการจัดทำฐานข้อมูลแผนพัฒนาเกษตรกรรม และผืนน้ำชุมชน เพื่อใช้เป็นกลไกเชิงพื้นที่ในการวางแผน และพิจารณาการจัดสรรงบประมาณ ในระดับพื้นที่อย่างตรงเป้าหมายและยั่งยืน

๓. ขอให้รัฐดำเนินการจัดตั้ง “กองทุนเพื่อการบริหารจัดการน้ำชุมชน” เพื่อเป็นกลไก ในการสนับสนุนงบประมาณสำหรับการพัฒนาแหล่งน้ำในระดับชุมชน โดยกำหนดแนวทางการดำเนินงาน ในสองระยะ ได้แก่

๓.๑) มาตรการระยะเร่งด่วน ออกกฎกระทรวงว่าด้วยกองทุนเพื่อการบริหารจัดการ น้ำชุมชน ตามมาตรา ๕ , มาตรา ๑๗ (๑๖) และมาตรา ๖๑ แห่งพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. ๒๕๖๑ (รายละเอียดตามสิ่งที่ส่งมาด้วย ๓)

๓.๒) มาตรการระยะยาว ตราพระราชบัญญัติกองทุนเพื่อการบริหารจัดการน้ำชุมชน พ.ศ. เพื่อรองรับการจัดสรรงบประมาณอย่างเป็นระบบและยั่งยืน (รายละเอียดตามสิ่งที่ส่งมาด้วย ๔)

๔. ขอให้มอบหมายสภาเกษตรกรแห่งชาติทำหน้าที่เป็นหน่วยงานร่วมในการ ประสานงานระดับพื้นที่ เสนอเชิงนโยบาย และสนับสนุนการจัดทำข้อมูลเชิงพื้นที่ เพื่อการบริหารจัดการน้ำ ในระดับชุมชน โดยร่วมสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาเกษตรกรรมระดับตำบล และผืนน้ำชุมชนในพื้นที่ ทำงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาฐานข้อมูล GIS และสมดุลงาน รวมไปถึงมีบทบาท ในคณะทำงานระดับลุ่มน้ำ และส่งเสริมเวทีระดมความคิดเห็นจากเกษตรกรและภาคประชาชน เพื่อให้ข้อเสนอ จากพื้นที่สามารถสะท้อนเข้าสู่นโยบายระดับจังหวัดและระดับชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๖. ผลกระทบ

๖.๑ ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ

๑) การบริหารจัดการน้ำโดยชุมชนอย่างเหมาะสมสามารถช่วยให้เกษตรกร และครัวเรือนสามารถใช้น้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ลดความเสียหายจากภัยแล้งหรือน้ำท่วม และนำไปสู่ การพัฒนาเศรษฐกิจในระดับครัวเรือนได้โดยตรง

๒) การกำหนดงบประมาณขั้นต่ำสำหรับโครงการน้ำระดับชุมชน สามารถช่วยให้พื้นที่ นอกเขตชลประทานซึ่งมีระบบจัดการน้ำไม่เพียงพอ ได้รับการสนับสนุนอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง ทำให้โอกาสในการพัฒนาเศรษฐกิจกระจายไปยังพื้นที่เปราะบางได้มากขึ้น

๓) การพัฒนาแนวทางการประเมินผลเชิงพื้นที่จะช่วยวัดความคุ้มค่า และประสิทธิภาพ ในการใช้จ่ายงบประมาณระดับตำบล ทำให้การลงทุนของภาครัฐเกิดประโยชน์สูงสุด และตรงกับความต้องการของพื้นที่

๖.๒ ผลกระทบด้านสังคม

๑) การจัดสรรงบประมาณเฉพาะทาง และการจัดตั้งกองทุนเพื่อการบริหารจัดการน้ำ ชุมชน จะทำให้ชุมชนสามารถเข้าถึงแหล่งทุนได้โดยตรงอย่างเท่าเทียมกันมากขึ้น ไม่ต้องแข่งขันกับโครงการ ขนาดใหญ่ของภาครัฐ

๒) กลไกที่เสนอในเอกสาร เช่น การจัดตั้งคณะกรรมการที่มีผู้แทนจากภาคประชาชน หรือการให้ชุมชนร่วมจัดทำผังน้ำและวางแผนการใช้น้ำ จะส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและความโปร่งใสในการตัดสินใจด้านทรัพยากรน้ำ

๓) การพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก ระบบเตือนภัย และการจัดการน้ำอย่างยั่งยืน จะช่วยสร้างความมั่นคงด้านน้ำ ทำให้ชุมชนสามารถรับมือกับวิกฤติน้ำได้ในระยะยาว และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

๖.๓ ผลกระทบด้านนโยบายของรัฐ

๑) นโยบายที่มุ่งเน้นการจัดการน้ำโดยชุมชนจะช่วยเปลี่ยนผ่านระบบการบริหารจัดการน้ำของประเทศจากรูปแบบรวมศูนย์ที่งบประมาณกระจุกตัวไปสู่การให้อำนาจและงบประมาณแก่ชุมชนอย่างแท้จริง

๒) การจัดตั้ง "บัญชีงบประมาณด้านน้ำเพื่อชุมชน" และการกำหนดให้งบประมาณดังกล่าวเป็นมาตรการบังคับในพระราชบัญญัติงบประมาณประจำปี จะทำให้การติดตามตรวจสอบการใช้งบประมาณในพื้นที่เป็นไปอย่างเป็นระบบและโปร่งใสมากขึ้น

๓) การส่งเสริมให้ใช้เทคโนโลยี เช่น ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) และการทำฐานข้อมูลผังน้ำชุมชน จะช่วยให้การวางแผนและการพิจารณาจัดสรรงบประมาณมีความแม่นยำ และตรงตามบริบทของพื้นที่อย่างแท้จริง

- ประโยชน์ ข้อเสนอเชิงนโยบาย เรื่อง “การแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำระดับชุมชนผ่านการจัดการทรัพยากรน้ำแบบมีส่วนร่วม และการสร้างกลไกการเข้าถึงงบประมาณ เพื่อพัฒนาแหล่งน้ำของชุมชนอย่างยั่งยืน” จะเป็นการสร้างกลไกที่ช่วยให้การบริหารจัดการน้ำในระดับชุมชนมีความยั่งยืน และมั่นคงในระยะยาวด้วยการจัดสรรงบประมาณที่เพียงพอและต่อเนื่อง ซึ่งจะช่วยให้แผนการพัฒนาที่ชุมชนร่วมกันจัดทำสามารถขับเคลื่อนได้จริง นอกจากนี้ ยังเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เป็นเจ้าของทรัพยากร และร่วมออกแบบอนาคตของตนเอง ทำให้เกิดความเสมอภาคในการเข้าถึงแหล่งทุน และช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้น้ำ การผลิต และลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติในระดับพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม

- ผลกระทบ ผลกระทบหลักของข้อเสนอ คือ การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในประเทศไทยอย่างเป็นระบบ จากเดิมที่งบประมาณ และอำนาจการตัดสินใจกระจุกตัวอยู่ที่หน่วยงานส่วนกลาง โดยกว่าร้อยละ ๙๐ ของงบประมาณยังคงเน้นไปที่โครงการโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ในเขตชลประทาน ทำให้พื้นที่นอกเขตชลประทานได้รับงบประมาณน้อยและไม่ต่อเนื่อง ซึ่งส่งผลให้แผนพัฒนาที่ประชาชนร่วมกันจัดทำขึ้นไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเต็มที่ ข้อเสนอจึงจะส่งผลกระทบต่อการจัดลำดับความสำคัญของงบประมาณ โดยเพิ่มบทบาทของชุมชนให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและเข้าถึงแหล่งทุนโดยตรง ซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญในการจัดการน้ำจากระบบรวมศูนย์ไปสู่ระบบที่กระจายอำนาจ และเสริมสร้างบทบาทของประชาชนอย่างแท้จริง

๗. ค่าใช้จ่ายและแหล่งที่มา

ข้อเสนอเชิงนโยบายฉบับนี้ มิได้เสนอให้มีการตั้งงบประมาณใหม่โดยเฉพาะจากงบกลาง แต่เสนอให้ จัดสรรจากแผนงานบูรณาการด้านทรัพยากรน้ำของหน่วยงานที่มีอยู่แล้ว และดำเนินการในลักษณะ “กลไกเฉพาะกิจ” ที่สามารถใช้กรอบงบประมาณตามภารกิจปกติของหน่วยงาน เช่น

๑. กรมทรัพยากรน้ำ มีงบประมาณรวมปี ๒๕๖๘ จำนวน ๗,๕๔๙.๙๔ ล้านบาท ซึ่งสามารถจัดสรรในส่วนของ “โครงการบริหารจัดการน้ำในระดับชุมชน” ให้เพิ่มจากสัดส่วนปัจจุบันที่ต่ำกว่า ๐.๕% เพื่อดำเนินการตามข้อเสนอนี้ได้
๒. แผนงานบูรณาการน้ำ (โครงการร่วมหลายหน่วย) ตามแผนแม่บททรัพยากรน้ำ ๒๐ ปี และมติคณะรัฐมนตรีที่กำหนดให้มีการบูรณาการแผนด้านน้ำทุกหน่วยงาน เช่น สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (สทนช.), กรมชลประทาน, กรมทรัพยากรน้ำ, กรมพัฒนาที่ดิน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีวงเงินรวมปีละกว่า ๑๐๐,๐๐๐ ล้านบาท
๓. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) โดยเฉพาะเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล และกลุ่มตำบล สามารถใช้งบพัฒนาท้องถิ่นหรืองบภัยพิบัติฉุกเฉินร่วมกับโครงการในระดับชุมชน
๔. กรอบงบประมาณเสริมจากแหล่งอื่น (ทางเลือกในอนาคต)
 - เงินรายได้ของรัฐที่จัดสรรตามกฎหมายพิเศษ
 - เงินอุดหนุนจากภาคเอกชน/ CSR ในโครงการลุ่มน้ำต้นแบบ
 - ความร่วมมือกับหน่วยงานระหว่างประเทศ เช่น GIZ หรือ UNDP ในด้านการบริหารจัดการน้ำและการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ

๘. ความเห็นหรือความเห็นชอบ/ อนุมัติของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- ไม่มี

๙. ข้อกฎหมาย และมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง

การดำเนินข้อเสนอเชิงนโยบายฉบับนี้มีความสอดคล้องและสามารถดำเนินการได้ภายใต้กรอบกฎหมาย และแผนยุทธศาสตร์ระดับชาติที่สำคัญ ดังนี้

๑. พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. ๒๕๖๑

เป็นกฎหมายแม่บทด้านทรัพยากรน้ำของประเทศ ซึ่งเปิดโอกาสให้สามารถดำเนินการในเชิงนโยบาย และกฎหมายลำดับรองได้โดยตรง โดยมีบทบัญญัติสำคัญ ได้แก่

- มาตรา ๕ วรรคสอง ให้อำนาจรัฐมนตรีออกกฎกระทรวง ระเบียบ หรือคำสั่ง เพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

- มาตรา ๑๗ (๑๖) ให้อำนาจคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (กนช.) ออกระเบียบเพื่อกำหนดมาตรการส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของภาคเอกชน ประชาชน และชุมชน

- มาตรา ๖๑ ให้อำนาจรัฐมนตรีในการกำหนดมาตรการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

ข้อเสนอเชิงนโยบายนี้เสนอให้ใช้บทบัญญัติดังกล่าวเพื่อการตรา กฎกระทรวงว่าด้วยว่าด้วยกองทุนเพื่อการบริหารจัดการน้ำชุมชน ซึ่งเป็นกลไกทางเลือกที่สามารถดำเนินการได้ทันทีภายใต้กรอบกฎหมายปัจจุบัน

๒. พระราชบัญญัติสภาเกษตรกรแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๓

- มาตรา ๑๑, มาตรา ๓๓, มาตรา ๔๑ และมาตรา ๔๓ กำหนดอำนาจหน้าที่ของสภาเกษตรกรแห่งชาติ และสภาเกษตรกรจังหวัดในการเสนอข้อคิดเห็นและข้อเสนอเชิงนโยบายต่อคณะรัฐมนตรีจัดทำแผนแม่บท และติดตามประเมินผล

- มาตรา ๒๐ , มาตรา ๒๙ , และมาตรา ๓๘ สนับสนุนบทบาทของสำนักงานสภาเกษตรกรแห่งชาติ และสำนักงานจังหวัดในการจัดทำฐานข้อมูลระดับตำบล เสนอแผน และประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

โดยสภาเกษตรกรแห่งชาติได้ใช้บทบาทตามกฎหมายดังกล่าวจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายฉบับนี้ พร้อมกับจัดทำ (ร่าง) พระราชบัญญัติกองทุนเพื่อบริหารจัดการน้ำชุมชน พ.ศ. ซึ่งเป็นแนวทางทางเลือกในกรณีที่ภาครัฐประสงค์จะสร้างกลไกถาวรด้านกฎหมาย และการคลัง โดย (ร่าง) พระราชบัญญัติฉบับนี้สามารถเสนอผ่าน คณะรัฐมนตรีตามมาตรา ๑๑ และกระบวนการเสนอแผนแม่บทตามมาตรา ๔๒ ได้โดยตรง

๓. พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการเสนอเรื่องและการพิจารณาของคณะรัฐมนตรี พ.ศ. ๒๕๔๘ ใช้เป็นกรอบในการจัดทำและเสนอข้อเสนอเชิงนโยบายฉบับนี้ โดยเป็นการเสนอเรื่องใหม่จากหน่วยงานรัฐที่มีอำนาจตามกฎหมายในการเสนอต่อคณะรัฐมนตรี

๔. แผนและยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง

๑) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐)

หมุดหมายที่ ๑ กำหนดเป้าหมายให้มีระบบบริหารจัดการน้ำชุมชนไม่น้อยกว่า ๔,๐๐๐ ตำบล ทั่วประเทศ ภายในปี พ.ศ. ๒๕๗๐

๒) แผนการปฏิรูปประเทศด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เน้นการพัฒนาและฟื้นฟูทรัพยากรน้ำ โดยใช้การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นฐาน

๓) แผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐)

สนับสนุนการจัดทำกฎหมายรอง การตั้งคณะกรรมการลุ่มน้ำ และการมีส่วนร่วมในระดับพื้นที่

๑๐. ข้อเสนอของส่วนราชการ

สภาเกษตรกรแห่งชาติ ขอเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อเห็นชอบ (ร่าง) ข้อเสนอเชิงนโยบาย เรื่อง “การแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำระดับชุมชน ผ่านการจัดการทรัพยากรน้ำแบบมีส่วนร่วม และการสร้างกลไกการเข้าถึงงบประมาณ เพื่อพัฒนาแหล่งน้ำของชุมชนอย่างยั่งยืน” (รายละเอียดตามสิ่งที่ส่งมาด้วย ๑) และมอบหมายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ ดังนี้

๑. ขอให้รัฐมนตรีมอบหมายให้ สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (สทนช.) ร่วมกับสำนักงานงบประมาณ และสถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำ (องค์การมหาชน) พิจารณาจัดทำแนวทางเพิ่มสัดส่วนงบประมาณที่จัดสรร โดยตรงให้แก่การบริหารจัดการน้ำในระดับชุมชน โดยให้มีเป้าหมาย ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๕ - ๑๐ ของงบประมาณ ภายใต้ แผนงานบูรณาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในแต่ละปี

๒. ขอให้รัฐกำหนดให้การบริหารจัดการน้ำโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมในระดับตำบล เป็นนโยบายหลักในการแก้ไขปัญหาทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำระดับชุมชน ลำน้ำสาขา และพื้นที่ที่ยังไม่มีระบบบริหารจัดการทรัพยากรน้ำรองรับ พร้อมจัดสรรงบประมาณ ส่งเสริมการใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ด้านการบริหารจัดการน้ำชุมชน และสนับสนุนการจัดทำฐานข้อมูลแผนพัฒนาเกษตรกรรมและผังน้ำชุมชน เพื่อใช้เป็นกลไกเชิงพื้นที่ในการวางแผนและพิจารณาการจัดสรรงบประมาณในระดับพื้นที่อย่างตรงเป้าหมายและยั่งยืน

๓. ขอให้รัฐดำเนินการจัดตั้ง “กองทุนเพื่อการบริหารจัดการน้ำชุมชน” เพื่อเป็นกลไก ในการสนับสนุนงบประมาณสำหรับการพัฒนาแหล่งน้ำในระดับชุมชน

๔. ขอให้มอบหมายสภาเกษตรกรแห่งชาติทำหน้าที่เป็นหน่วยงานร่วมในการประสานงานระดับพื้นที่ เสนอเชิงนโยบาย และสนับสนุนการจัดทำข้อมูลเชิงพื้นที่ เพื่อการบริหารจัดการน้ำในระดับชุมชน โดยร่วมสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาเกษตรกรรมระดับตำบลและผังน้ำชุมชนในพื้นที่ ทำงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาฐานข้อมูล GIS และสมดุลงาน้ำ รวมไปถึงมีบทบาทในคณะทำงานระดับลุ่มน้ำ และส่งเสริมเวทีระดมความคิดเห็นจากเกษตรกร และภาคประชาชน เพื่อให้ข้อเสนอจากพื้นที่สามารถสะท้อนเข้าสู่นโยบายระดับจังหวัด และระดับชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(นายณัฏฐ์ จำเล)

ประธานสภาเกษตรกรแห่งชาติ

รายละเอียดสิ่งที่ส่งมาด้วย

สำนักยุทธศาสตร์และวิชาการ

โทร./โทรสาร. ๐๒ ๑๔๒ ๓๙๐๖

ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ nfc.strategy@nfc.mail.go.th

ผู้รับผิดชอบ

๑. นายชยพล ธิลา ผู้ตรวจการประจำภาค เบอร์โทรศัพท์ ๐๖๑ - ๕๐๕๔๕๕๕

๒. นายศุภชัย ชูเสน หัวหน้าส่วนยุทธศาสตร์การเกษตร สำนักงานสภาเกษตรกรจังหวัดขอนแก่น
เบอร์โทรศัพท์ ๐๘๙ - ๗๑๗๕๒๗๙